

Tilburg University

Enkele facetten van het aantrekken van spaargelden door handelsbanken

Bosman, H.W.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1960

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Bosman, H. W. J. (1960). Enkele facetten van het aantrekken van spaargelden door handelsbanken. *Maandschrift Economie*, 25(1), 20-28.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ENKELE FACETTEN VAN HET AANTREKKEN VAN SPAARGELDEN DOOR HANDELSBANKEN.

door

Prof. Dr. H. W. J. BOSMAN

Het aantrekken van spaargelden door handelsbanken, zoals dat de laatste jaren in toenemende mate plaats vindt, is een verschijnsel waarvan de betekenis als zeer belangrijk moet worden beschouwd. Voor de Nederlandse verhoudingen op financieel gebied kan dit een grote ommekeer betekenen vergeleken met de situatie, zoals die gedurende de afgelopen decennia in hoofdzaak gold. Het komt mij daarom voor, dat een nadere beschouwing van enkele aspecten met betrekking tot deze materie van enig belang zou kunnen zijn.

In de eerste plaats dan dient aandacht te worden geschonken aan de monetaire betekenis, die van de spaargelden in de gebruikelijke zin van het woord uitgaat. Deze betekenis is niet zo eenvoudig aan te geven als soms wel eens wordt gedacht. De belangrijkste kwestie hierbij is, dat de spaargelden op korte termijn opvraagbaar zijn, zodat zij dus zeer gemakkelijk in de geldsfeer kunnen komen, doch dat anderzijds traditioneel het spaartegoed wordt beschouwd als een vermogensbestanddeel, dat hoewel formeel zeer liquide, in feite een zeer vast karakter vertoont (slechts enkele procenten immers worden jaarlijks opgevraagd). Om deze reden komen de spaargelden in aanmerking voor belegging door de spaarbank in activa, die typisch een kapitaalmarktkarakter vertonen. Indien dit niet het geval zou zijn, zou de spaarbank moeilijk een relatief zo hoge rente op deze gelden kunnen betalen. Verwijzende naar beschouwingen, die ik elders reeds over dit probleem gaf¹ moge ik hier als mijn mening geven, dat de spaargelden inderdaad niet met giraal geld mogen worden gelijkgesteld, omdat zij niet als *zodanig*, dus als geld kunnen worden gebruikt. Met name het feit, dat men de spaargelden niet zonder meer kan laten deelnemen aan het cheque- en giroverkeer is voor mij doorslaggevend bij dit oordeel, al ben ik mij er van bewust, dat hier en daar door grote faciliteiten die door bepaalde spaarbanken worden verleend, het geldkarakter wel enigermate wordt benaderd.

Wat nu betreft de spaargelden, die door de handelsbanken worden aangetrokken, dient te worden opgemerkt, dat deze in

¹) H. W. J. Bosman, De Wet toezicht kredietwezen, Leiden 1958, blz. 74-76.

ieder geval in tenminste even grote, zo niet grotere mate van het girale geld verschillen als dit het geval is bij de spaargelden van spaar- en boerenleenbanken. Uit een desbetreffend overzicht, dat door Drs. van den Wildenberg is opgesteld ¹⁾, kan worden opge- maakt, dat door de handelsbanken meer dan door de spaar- en boerenleenbanken ten aanzien van de bij hen aangehouden spaar- tegoeden wordt gewerkt met opzegtermijnen. In hoeverre daar feitelijk de hand aan wordt gehouden, onttrekt zich uiteraard aan de waarneming, doch er is geen aanleiding om, als men op dit criterium let, de spaargelden bij de handelsbanken op een andere wijze te beschouwen dan spaargelden bij de traditionele spaar- instellingen.

Eveneens van betekenis voor het monetaire aspect is de omloop- snelheid van de spaargelden vergeleken met die van het girale geld. Voor 1957 kan voor deze omloopsnelheid de volgende ver- gelijkning worden gemaakt ²⁾.

Spaargelden :

Rijkspostspaarbank	0,34
Algemene spaarbanken	0,55
Boerenleenbanken	0,41

Giraal geld :

Boerenleenbanken aangesloten bij	
Coöp. Centrale Boerenleenbank	15,88
Postcheque- en Girodienst	42,36

De verschillen tussen de spaargelden die worden aangehouden bij de verschillende groepen spaarinstellingen vallen in het niet, als men vergelijkt tussen de spaargelden en het girale geld. Het volkomen andere en overwegend niet-monetaire karakter van de spaargelden komt hierin duidelijk tot uitdrukking. Het is daarom interessant, dat de Nederlandsche Handel Maatschappij N.V. heeft medegedeeld, „dat de omloopsnelheid van onze spaarsaldi aanzienlijk geringer is dan die der rekening-courant-tegoeden, lager ook dan die der termijndeposito's en niet veel afwijkt van die der algemene spaarbanken." ³⁾. Dankbaar voor deze mede- deling, doch nog niet geheel voldaan, meen ik dat de handels- banken er goed aan zouden doen omtrent hun spaargelden dezelfde

¹⁾, W. M. N. van den Wildenberg, Spaargelden, spaarbanken en handels- banken, Maandschrift Economie, sept. 1960.

²⁾ Ontleend aan H. W. J. Bosman, t.a.p. blz. 75 en Maandstatistiek van het Financiewezen, november 1959, blz. 412.

³⁾ Kwartaalbericht Ned. Handel-Maatschappij, 1/1960, blz. 8.

gegevens te verschaffen als de andere spaarinstellingen plegen te publiceren. Eerst dan zal men een meer definitief oordeel over deze voor de handelsbanken betrekkelijk nieuwe vorm van passieve financiering kunnen geven.

Intussen meen ik, mede op grond van het voorgaande, dat het voorlopige oordeel aldus moet luiden, dat de spaargelden, zowel die bij de traditionele spaarinstellingen als die bij de handelsbanken, te beschouwen zijn als vorderingen, die geen geldkarakter hebben. Het ligt voor de hand, dat een bespreking van de monetaire invloed, welke ik thans zou willen beproeven, hiervan uit moet gaan. Men moet dus stellen, dat de vorming van spaargelden geschiedt uit besparingen en dat de vorming van deze spaargelden dus een zichtbaar deflatoir element vormt in onze volkshuishouding. Het is nu zo, dat bij de spaarbanken deze deflatoire werking weer wordt gecompenseerd (althans voorzover uit de concrete gegevens kan worden afgeleid) doordat de betreffende spaargelden op de geld- en kapitaalmarkt worden belegd. De spaarbanken worden immers terecht als secundaire banken beschouwd, die de aan hen toevertrouwde middelen slechts kunnen doorgeven en dit is voor het overgrote deel eveneens het geval met de boerenleenbanken, waarvan de toevertrouwde middelen immers voor 85% uit spaargelden en voor slechts 15 % uit tegoeden in lopende rekening bestaan. Hieruit volgt, dat de vorming van spaartegoeden bij spaar- en boerenleenbanken, gepaard gaande met de belegging daarvan, niet geacht kan worden een blijvende monetaire betekenis in de zin van een inflatoir of deflatoir effect te hebben. Men kan het ook zo stellen, dat de gelden, (chartaal geld of giraal geld), die aan de spaarbank worden toevertrouwd, wederom door haar aan geldnemers worden doorgegeven, zodat daarvan geen invloed uitgaat op het geheel van handelsbanken, centrale bank en giro- instellingen, dus op het geheel van de geldscheppende instellingen. Een toeneming van de spaargelden bij spaarbanken met b.v. 100 kan dus als volgt worden weergegeven (ik beperk mij tot een analyse van een *toeneming*, omdat het feitelijk probleem hierin bestaat of een zekere toeneming van de spaargelden bij een spaarinstelling dan wel bij een algemene bank terecht komt):

Sparinstellingen			
Activa	+ 100	Spaargelden	+ 100
		Geldscheppende instellingen	
		geen mutatie	

De vorming van spaargelden bij een handelsbank echter heeft een andere invloed. Deze bank behoort immers tot de primaire banken, zodat het vormen van spaargelden aldaar een geldverminderend effect heeft, waarvan niet gezegd kan worden, dat het automatisch wordt gecompenseerd door een geldscheppend effect. Evenals in de bankliteratuur de vorming van termijndeposito's wordt gezien als een geldvernietigende factor, zo dient ook de vorming van spaargelden bij een algemene bank als een oorzaak van geldvernietiging te worden beschouwd. Wil men de betekenis daarvan cijfermatig weergeven, dan dient men rekening ermede te houden, dat in Nederland de geldhoeveelheid voor ongeveer 60% uit giraal en voor ongeveer 40% uit chartaal geld bestaat. Een bepaalde vorming van spaartegoeden bij handelsbanken zal daarom tot een vermindering van de geldhoeveelheid moeten leiden, die na enige tijd voor 60% ten laste van het girale en voor 40% ten laste van het chartale geld zal komen. De balansverhoudingen zullen dus bij de handelsbanken als volgt worden gewijzigd:

Handelsbanken			
Kas	+ 40	Spaargelden	+ 100
		Giraal geld	— 60

Hieruit ziet men, dat de vorming van spaartegoeden voor de handelsbanken een verhoging van de liquiditeit zal meebrengen, omdat die vorming voor een deel gepaard gaat met de storting bij de bank van chartaal geld. Anderzijds zal aan de creditzijde een omzetting van tegoeden in spaargelden het resultaat zijn. Indien het effect alleen beperkt zou zijn tot het laatste verschijnsel, zou de aantrekkelijkheid van het verkrijgen van spaargelden voor de handelsbanken niet zo groot zijn, aangezien zij op de tegoeden uiteraard een veel lagere rente vergoeden dan op de spaargelden. Door de vergrote kas die met de transactie gepaard gaat, zijn zij echter in staat om desgewenst aan hun kredietverlening uitbreiding te geven, aangezien zij de daarmee gepaard gaande vergrote behoefte aan chartaal geld voor een deel kunnen dekken met de vergrote kas, die zij ingevolge het aantrekken van spaargelden hebben verkregen. Vindt inderdaad voor hetzelfde bedrag verlening van krediet plaats, dan is uiteindelijk het effect monetair-neutraal.

Het is duidelijk dat een en ander ook consequenties heeft voor de kwestie in hoeverre de spaargelden een bijzonder element

vormen bij de beoordeling van een eventuele kredietexpansie der handelsbanken. De Nederlandsche Bank, die de spaargelden bij de spaar- en boerenleenbanken steeds als kapitaalmarkt middelen heeft gezien, heeft tot dusver dezelfde consequenties niet getrokken ten aanzien van de spaargelden bij de handelsbanken ¹⁾. Integendeel: in de beschouwing en cijferopstellingen van het laatste jaarverslag van de centrale bank werden deze spaargelden, evenals de termijndeposito's, nog beschouwd als secundaire liquiditeiten, die slechts gradueel, dus niet principieel verschillen van het chartale en girale geld, die immers als primaire liquiditeiten worden gezien. Ook bij de kortgeleden gepubliceerde nieuwe methode van kredietbeperking worden de spaargelden over één kam geschoren met de creditsaldi en de termijndeposito's. De President wil kennelijk ten aanzien van de ontwikkeling hiervan een afwachtende houding aannemen ²⁾. In mijn proefschrift heb ik betoogd, dat voor de monetaire beoordeling van de kredietverlening der handelsbanken de post „Termijndeposito's" in aftrek dient te worden gebracht ³⁾. Erkennende, dat de termijndeposito's desgewenst op korte termijn kunnen worden omgezet in geld (indien de bank dit onder renteverrekening toestaat) meen ik toch dat zolang de termijndeposito's aldus zijn geboekt, zij niet actief aan de geldsomloop deelnemen en derhalve een deflatoire compensatie voor het actieve bedrijf der bank vormen. Zodra een termijndeposito na afloop van de betreffende termijn of voortijdig wordt omgezet in een tegoed zal dit compenserende effect uiteraard teniet worden gedaan.

Geheel hetzelfde kan nu m. i. worden betoogd met betrekking tot de spaargelden bij handelsbanken. Indien men zou willen beweren, dat door een dergelijke mogelijkheid tot compensatie het effect van een kredietbeperking teniet zou worden gedaan, dan moge ik daartegenover opmerken, dat indien en voorzover een kredietexpansie wordt gefinancierd door het aantrekken van spaargelden deze kredietexpansie ook niet meer als deflatoir kan worden beschouwd.

Behalve de termijndeposito's zou ik dus ook de spaargelden in mindering willen brengen op de debetposten, die een actieve kredietverlening van de handelsbanken voorstellen, alvorens deze

¹⁾ Daarbij moet echter worden aangetekend dat de bij de handelsbanken aangehouden spaargelden niet worden meegerekend bij de passiva waarvoor de verplichte kasreserve geldt.

²⁾ Verslag Nederlandsche Bank over 1959, blz. 151.

³⁾ H. W. J. Bosman, t.a.p. 170-171.

kredietverlening monetair te beoordelen resp. deze aan een beperking te onderwerpen.

Indien men andere methoden gaat toepassen, stuit men op allerlei moeilijkheden. Zo is er veelal de neiging om bij de boerenleenbanken aan bepaalde uitzettingen een kapitaalmarkt-karakter toe te kennen en deze uitzettingen dan bij een eventuele kredietbeperking buiten beschouwing te laten (de boerenleenbanken worden immers niet slechts als spaarinstellingen doch ook als geldschepende instellingen beschouwd, zij het dat de laatste karakteristiek van veel mindere betekenis is dan de eerste). Hiertegen heb ik het bezwaar, dat aldus bepaalde actiefposten met bepaalde passiefposten in verbinding worden gebracht, hetgeen in strijd is met het samenhangende beeld van alle posten, dat door middel van de balans wordt uitgedrukt. Bij een bepaalde verschuiving in de uitzettingspolitiek van financiële instellingen geeft deze methode bovendien allerlei moeilijkheden. Zo heeft het laatste verslag van de Nederlandsche Handel Maatschappij erop gewezen, dat kredieten aan de particuliere sector met een looptijd van langer dan een jaar voor de boerenleenbanken worden beschouwd als belegging van spaargelden en daarom buiten de laatst overeengekomen kredietbeperking worden gehouden, terwijl soortgelijke leningen bij de handelsbanken wel onder deze kredietbeperking vallen, aangezien hier het verband met de spaargelden niet is gelegd ¹⁾).

Het komt mij voor, dat deze opmerking alleszins juist is; bij een stelsel als door mij wordt voorgestaan, waarbij alle actieve uitzettingen, (dat zijn de kredieten aan de particuliere sector en aan de lagere overheid) onder de kredietbeperking vallen, terwijl daartegenover de termijndeposito's en spaargelden overal geheel in mindering worden gebracht, zou voor een dergelijke opmerking geen plaats zijn.

Van den Wildenberg heeft tegen de zojuist aangevoerde gedachtengang het bezwaar, dat een sterkere vorming van spaargelden bij de handelsbanken in plaats van bij de traditionele spaarinstellingen, gepaard gaande met de erkenning van spaargelden bij handelsbanken als monetair neutraal, de overheid in moeilijkheden zal brengen met betrekking tot haar financiering. De traditionele spaarinstellingen zullen dan immers minder aan de overheid kunnen lenen of zullen zelfs hun krediet aan de overheid moeten verminderen, een en ander ten bate van de kredietverlening der handelsbanken aan de particuliere sector ²⁾).

¹⁾ Verslag Ned. Handel-Mij. over 1959, blz. 11.

²⁾ W. M. N. van den Wildenberg, t.a.p. blz. 669-670.

Ik erken dit bezwaar, doch zie het niet als doorslaggevend. De overheid zal immers tegenwicht kunnen geven door meer rente te betalen en eventueel ook de rente op reeds uitstaande leningen te verhogen, zodat de spaarbanken beter kunnen blijven concurreren. Bovendien wijs ik er met nadruk op, dat indien men het onderscheid tussen financiering met op zichzelf inflatoire resp. niet-inflatoire middelen laat vervagen, de consequentie is een overheidscontrole op de uitzettingen van *alle* financiële instellingen, hetgeen tot bedenkelijk dirigisme zou kunnen leiden.

Er is nog een geheel ander aspect, namelijk de betekenis die het aantrekken van spaargelden zou kunnen hebben voor het verlenen van middellange kredieten. In bankkringen wordt dit aspect dikwijls onder de aandacht gebracht. Zo stelt b.v. een recent kwartaalbericht van de Nederlandsche Handel Maatschappij na een overzicht te hebben gegeven van de verschillende vormen van middellang krediet, die in opkomst zijn, het volgende

„De ontwikkeling van de nieuwe vormen van bankkrediet is in ons land eveneens nog minder ver voortgeschreden dan buiten onze grenzen, maar de toeneming van de spaargelden bij de Nederlandse handelsbanken, waardoor zij kunnen beschikken over meer middelen die hun bestemming in lange en middellange kredietverlening plegen te vinden, sluit toch zeer goed aan bij de veranderingen die zich ook hier op het gebied van de actieve financiering der banken aan het voltrekken zijn. De handelsbanken, die het in de eerste plaats als hun taak beschouwen in de behoeften te voorzien van het bedrijfsleven en van de particuliere sector in het algemeen, verkrijgen er een ruimere armslag door voor het verlenen van langere kredieten, welke in ons land alleen de boerenleenbanken, die veel lang en middellang krediet verlenen, reeds bezitten. Door gelegenheid te bieden tot banksparen kunnen de handelsbanken dus zowel hun crediteuren als hun debiteuren beter bedienen”.¹⁾

Een minder nauwe band tussen middellang krediet en spaargelden wordt gelegd door de directeur van de Amsterdamsche Bank Prof. van den Brink. Hij wijst erop, dat het overgrote deel der aan de banken toevertrouwde gelden in wezen permanent ter beschikking staat en dat bij de toegenomen concentratie in het bankwezen massale opvragingen niet meer voorkomen²⁾. Wel wijst hij

¹⁾ Kwartaalbericht Ned. Handel Mij. 1/1960, blz. 6.

²⁾ J. R. M. van den Brink, Het middellange krediet en de banken, Algemeen Handelsblad, bank- en verzekeringsnummer, 19 jan. 1960. In dezelfde zin C. F. Scheffer, Krediet op middellange termijn, Maandblad voor Bedrijfsadministratie, okt. 1959 en C. D. Jongman, Het krediet op middellange termijn, De N.V., april 1959.

op het ook reeds door mij genoemde aspect van financiering door spaargelden en deposito-obligaties, namelijk dat op deze wijze een monetair neutraal financieringsmiddel wordt verkregen. Het komt mij voor, dat conform de opmerkingen van Prof. van den Brink het uit bedrijfseconomisch oogpunt niet nodig is, dat bij verlening van relatief meer middellang krediet dan vroeger, ook de creditzijde van de bankbalans in dezelfde mate een gemiddeld langere looptijd gaat vertonen. Reeds eerder is in dit verband gewezen op de toenemende betekenis van het girale geld in onze maatschappij en geconcludeerd, dat naarmate het girale geld in een land een groter en stabielere aandeel van de geldhoeveelheid uitmaakt, de mogelijkheden voor het algemene bankwezen tot kredietverstrekking op lange termijn toenemen. Daarbij moet dan uiteraard wel rekening worden gehouden met de mogelijke omvang van een beroep op de goud- en deviezenvoorraad ten laste van de binnenlandse geldhoeveelheid.¹⁾

Niet in de mogelijkheid om daarmee middellang krediet te kunnen verlenen, doch meer in de mogelijkheid van het verkrijgen van een ruimere liquiditeit ten behoeve van het gehele kredietbedrijf, zoals dit eerder in dit artikel werd geanalyseerd, ligt voor de algemene banken de aantrekkelijkheid van het aantrekken van spaargelden. Zij kunnen in dit opzicht voor de spaar- en boerenleenbanken behoorlijke concurrenten worden. De spaarbanken zijn ontstaan in een tijd, waarin deze instellingen in veel sterkere mate dan andere, *zekerheid* aan de spaarder konden bieden doordat men zich bij de belegging beperkte tot solide obligaties, meest in de overheids sfeer, en goede hypotheeklen. Met de oprichting van de boerenleenbanken werd reeds wijziging in dit patroon gebracht, doordat deze instellingen met de aangetrokken spaargelden ook landbouwkrediet gingen verlenen. De algemene banken doen thans een volgende stap door de spaargelden ook te gebruiken voor krediet aan handel en industrie. Het is daarbij echter thans zo, dat tegenover de hogere rente, die de handelsbanken bieden, geen evenredig groter risico staat, als men zijn spaargeld bij deze banken in plaats van bij spaarbanken aanhoudt. Niet alleen is de positie van het algemene bankwezen de laatste decennia aanmerkelijk versterkt, vooral door de concentratie, doch door de structuurwijziging van de tweede wereldoorlog is ook thans nog meer dan de helft van het vreemde vermogen der algemene banken gedekt

¹⁾ H. W. J. Bosman, De kwalitatieve geldleer, Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting (Nationale Bank van België), nov. 1958.

door overheidspapier, waaraan geen enkel risico uit solvabiliteits- of liquiditeitsoogpunt verbonden is. In andere landen heeft zich deze ontwikkeling reeds eerder voorgedaan en daar ziet men dat de handelsbanken spaargelden aantrekken en de spaarbanken anderzijds krediet aan de particuliere sector verstrekken¹⁾. Daardoor kunnen de spaarbanken, ook b.v. wat de flexibiliteit van de rente betreft, beter concurreren, doch anderzijds vervaagt op deze wijze het verschil tussen de verschillende soorten financiële instellingen. Het zal interessant zijn te volgen of de Nederlandse handelsbanken met het aantrekken van spaargelden definitief zullen doorgaan en zo ja of de traditionele spaarinstellingen daarop dan van hun kant zullen reageren door zich met transacties te gaan bezig houden, die tot dusver als het terrein bij uitstek van de handelsbanken werden beschouwd.

¹⁾ Verg. over de beleggings en andere aspecten van de spaarbanken in verschillende landen: M. H. Verrijn Stuart, Het spaarbankwezen in Nederland en het buitenland, jubileumnummer Vakblad voor Nederlandse spaarbanken, 1957.

²⁾ Een nadere beschouwing omtrent de verschillen in renteflexibiliteit tussen de groepen financiële instellingen is gegeven in het eerder aangehaalde artikel van den Wildenberg.